

LA HISTÒRIA DE L'AIGUA AL POBLE DE DALT

1.- LA FONT DE SANT JOSEP

La Font de Sant Josep, coneguda també com Les Coves de Sant Josep, és una font d'aigua que brolla d'un sistema de coves naturals, on actualment acull un riu subterrani navegable de 2.750 m de llarg. La font naix a la base de la Muntanyeta de Sant Josep, sobre el marge esquerre del Riu Belcaire, i el seu cabal mitjà sol estar al voltant dels 100 litres/segon.

Va ser utilitzada pels homes del Paleolític des de fa uns 17.000 anys, com ho demostren les pintures rupestres de l'entrada. Durant el Neolític les coves i balnes adjacents van ser habitades, i el Poblament Ibèric de la Muntanyeta de Sant Josep estava estratègicament ubicat de manera que es podia abastir fàcilment de l'aigua de la font. Els romans i els musulmans que van habitar La Vall d'Uixó també es van beneficiar de la font, en fer servir les seues aigües a través de la séquia i els aqüeductes.

La Font de Sant Josep va ser visitada i descrita en 1795 pel naturalista Joseph Cavanilles. També la van citar autors com Sebastián Miñano, Pascual Madoz i Bernardo Mundina. En 1897 l'enginyer José Gimeno Lassala va realitzar la primera exploració hidrològica i una de les primeres entrades documentades a l'interior de la cova es va fer en 1902 per quatre veïns (Eleuterio Pérez Solernou, Matías Cruzado

Tárrega, Tarsilo Arroyas Paula i José Segarra) amb una embarcació rústica.

En 1910 es van col·locar les portes de ferro per impedir que el públic entrara lliurement dins de la cova i en 1913 es va publicar l'exploració parcial de l'historiador Carlos Sarthou. El 19 d'agost de 1928, Herminio Arroyas Martínez de 21 anys, va morir a la cova en un accident. Sota el mandat de l'alcalde Eleuterio Abad Martín, en 1956 es va eixamplar la Boca del Forn i el 14 d'abril de 1961, les voladures amb dinamita van permetre obrir pas per la Galeria dels Sifons, descobrint-se el Llac Blau i la Galeria Seca que va ser accessible al públic en 1973. Dels 3000 visitants en 1961 es va passar als 285.000 turistes en 1974.

Font de Sant Josep.

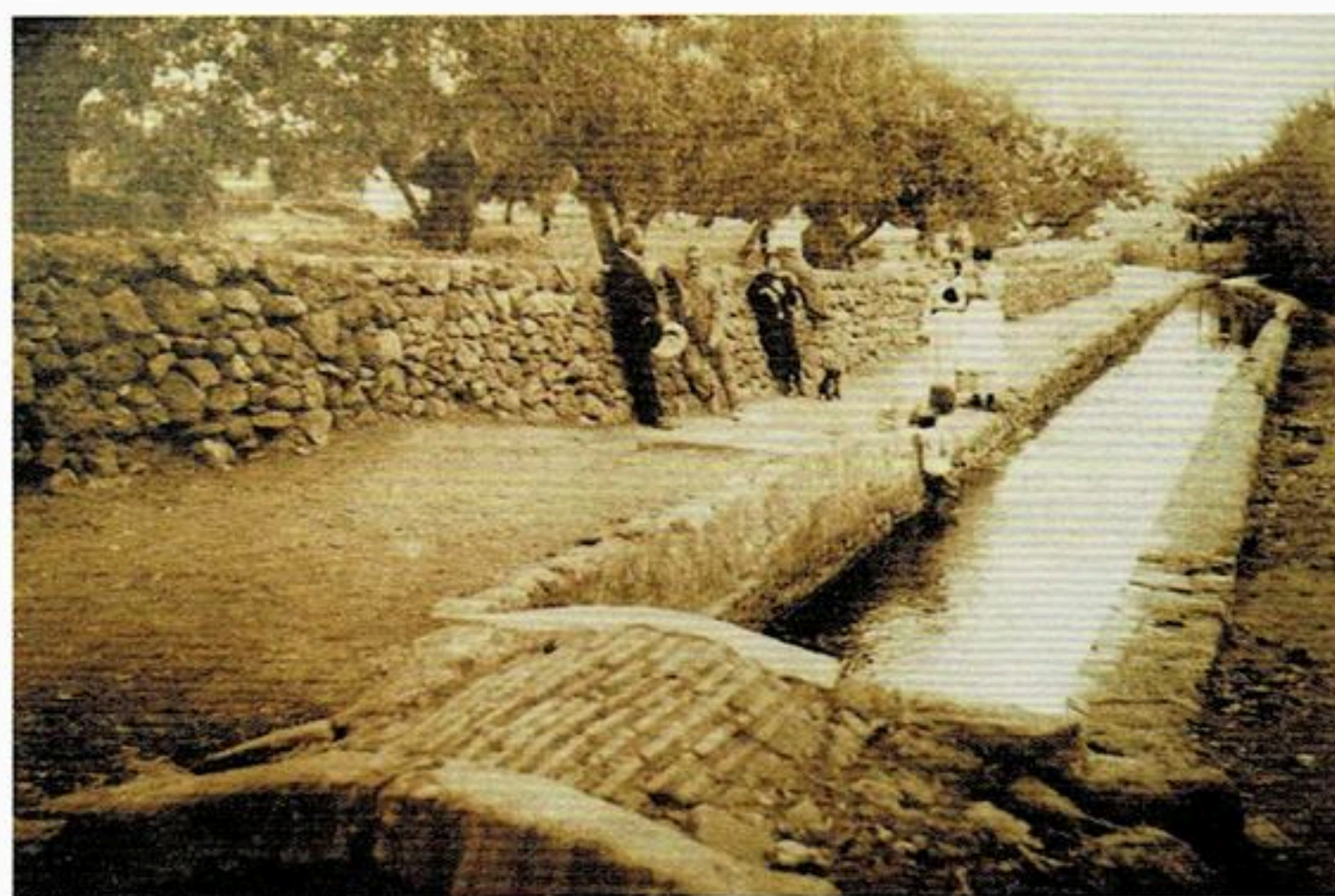
Pag.121 El Temps Passat. Juan Fuertes.

FESTES PATRONALS
SAGRADA FAMÍLIA I
SANTÍSSIM CRIST
LA VALL D'UIXÓ

2.- LA SÉQUIA DE SANT JOSEP

La Séquia Mare o Séquia Major de Sant Josep es va construir per canalitzar l'aigua des de la Font de Sant Josep fins al poble. Estava feta de maçoneria i encara es conserva part del mur sobre el qual es recolzava. Entre 1959 i 1961 es va construir un gran sífó per salvar la carretera CV-230 i continuar cap al nucli urbà. La Séquia de Sant Josep es bifurcava poc abans d'arribar al Barranc d'Aigualit. La séquia utilitzada per al consum humà passava per l'Aqüeducte de Sant Josep, i la séquia per al reg movia primer el Molí Major i després passava per l'Aqüeducte de l'Alcúdia, movent dos molins fariners més.

Séquia de Sant Josep.
Pag. 36 Vall de Uxó S.XX (1). Juan Fuertes.

La Séquia Mare de Sant Josep regava directament les hortes de les alqueries del Lloc de Dalt: Alcúdia, Benigafull i Ceneja. Passava per l'Aqüeducte de l'Alcúdia i, després dels molins, es dirigia pel Carrer Eslida i el Carrer Cova Santa fins a on se soterrava per superar el desnivell de la plaça de l'Àngel. Reapareixia a la plaça Peral i continuava per davant del Palau del Marqués de Vivel (1922) cap al carrer Buenavista (Sanchis Tarazona), on va ser coberta en 1920. En el Centre es va construir un sífó a la séquia per permetre el pas de la carretera de Xilxes en 1915. Després es va edificar el nou Ajuntament en 1931, obra de Mariano Peset, al costat de la séquia. La Séquia va ser coberta gradualment en modernitzar-se els carrers i també per evitar els constants problemes de brutícia.

3.- L'AQÜEDUCTE DE SANT JOSEP

L'Aqüeducte de Sant Josep va ser construït per salvar el Barranc d'Aigualit, canalitzant l'aigua aportada per la Séquia de Sant Josep des de la font fins al poble. És una construcció de 2 arcs de mig punt de factura romana i 3 arcs ogivals de factura mudèjar. La longitud total sobrepassa els 100 m i l'amplària del mur és de 2,80 m.

L'enfonsament dels antics arcs centrals per motius desconeguts va motivar la seua reconstrucció en 1436: *"La sequia que novament es fahia i començava a fer a la dita Vall per fer venir en aquella l'aigua de la Font de la dita Vall"*. Fins als anys cinquanta del segle XX es va continuar aprofitant tota aquesta infraestructura. Sobre l'aqüeducte, la conducció d'aigua estava coberta i facilitava el pas de vianants.

Aqüeducte de Sant Josep.
Pag. 24 El Temps Passat. Juan Fuertes.

4.- LA CISTERNA DE LA PLAÇA DE LA TORRE

Al peu de la Torre de Benigafull estava la cisterna, que data de 1679, per a abastir d'aigua al Poble de Dalt. Emmagatzemava aigua de la Font de Sant Josep, que arribava per la canalització des de l'Aqüeducte pel carrer d'Enmig. Va ser convertida en presó de seguretat pel governador Blas Jover en la primera meitat del segle XVIII. En 1900 s'inutilitzava la cisterna cobrint-la i anivellant-la amb la resta de la

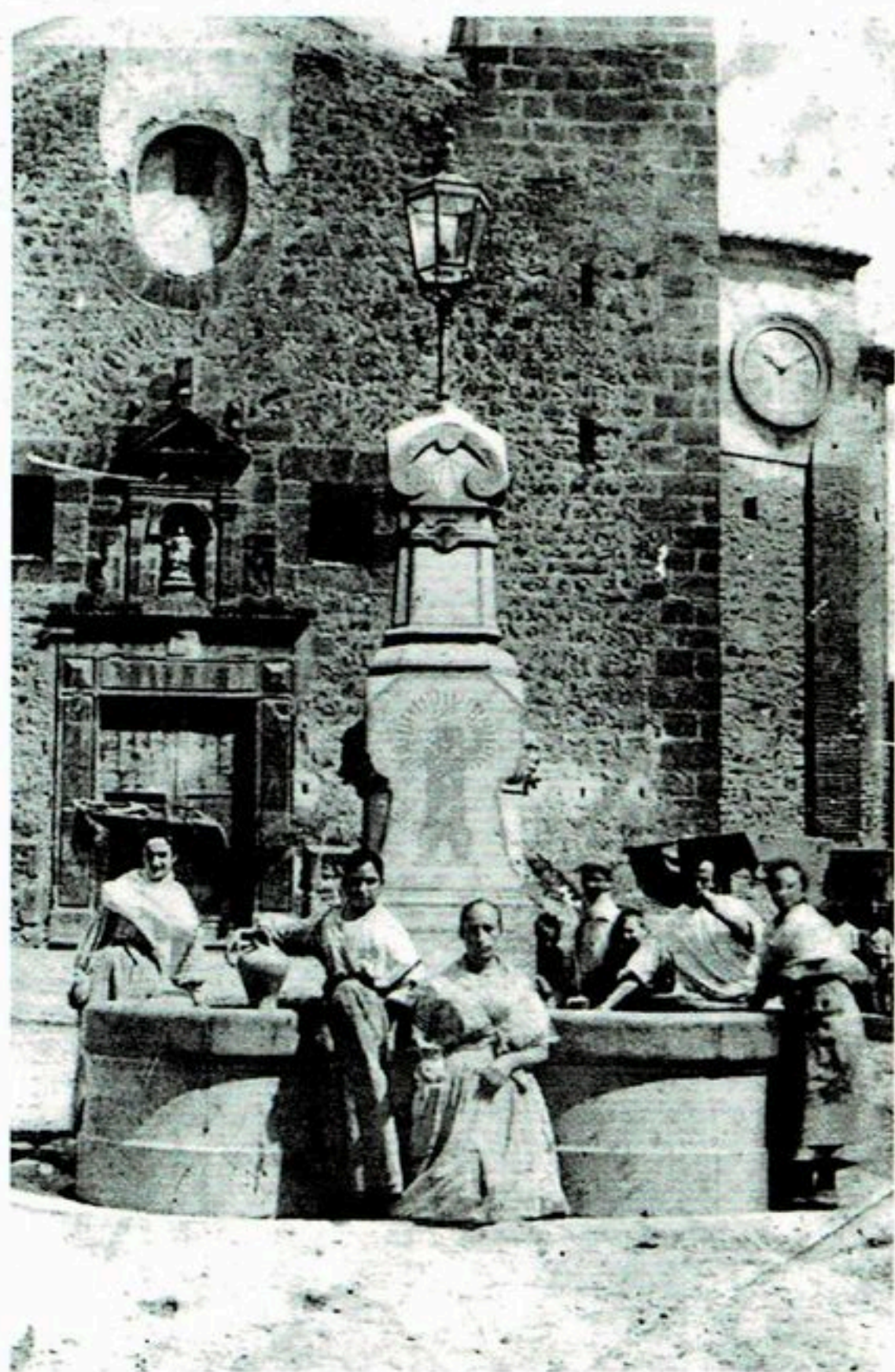
placeta, ja que feia temps que havia quedat sense utilitat perquè el servei d'abastament d'aigua era donat per la font immediata de la plaça de l'Àngel.

Cisterna de l'Àngel. Les Séquies de la Vall 2017 AAV.

5.- LES FONTS DEL POBLE

A partir de l'Aqüeducte de Sant Josep, l'aigua destinada al consum es dirigia a canonades per alimentar la xarxa de fonts públiques. Una canonada baixava cap a la Font de Julià, passava per la Font de la Mercé i des d'allà a la Font de la Plaça dels Ferrers. A finals del segle XIX, es va desviar un ramal cap al Convent de les Clarisses passant per la Font de la Plaça Samarra.

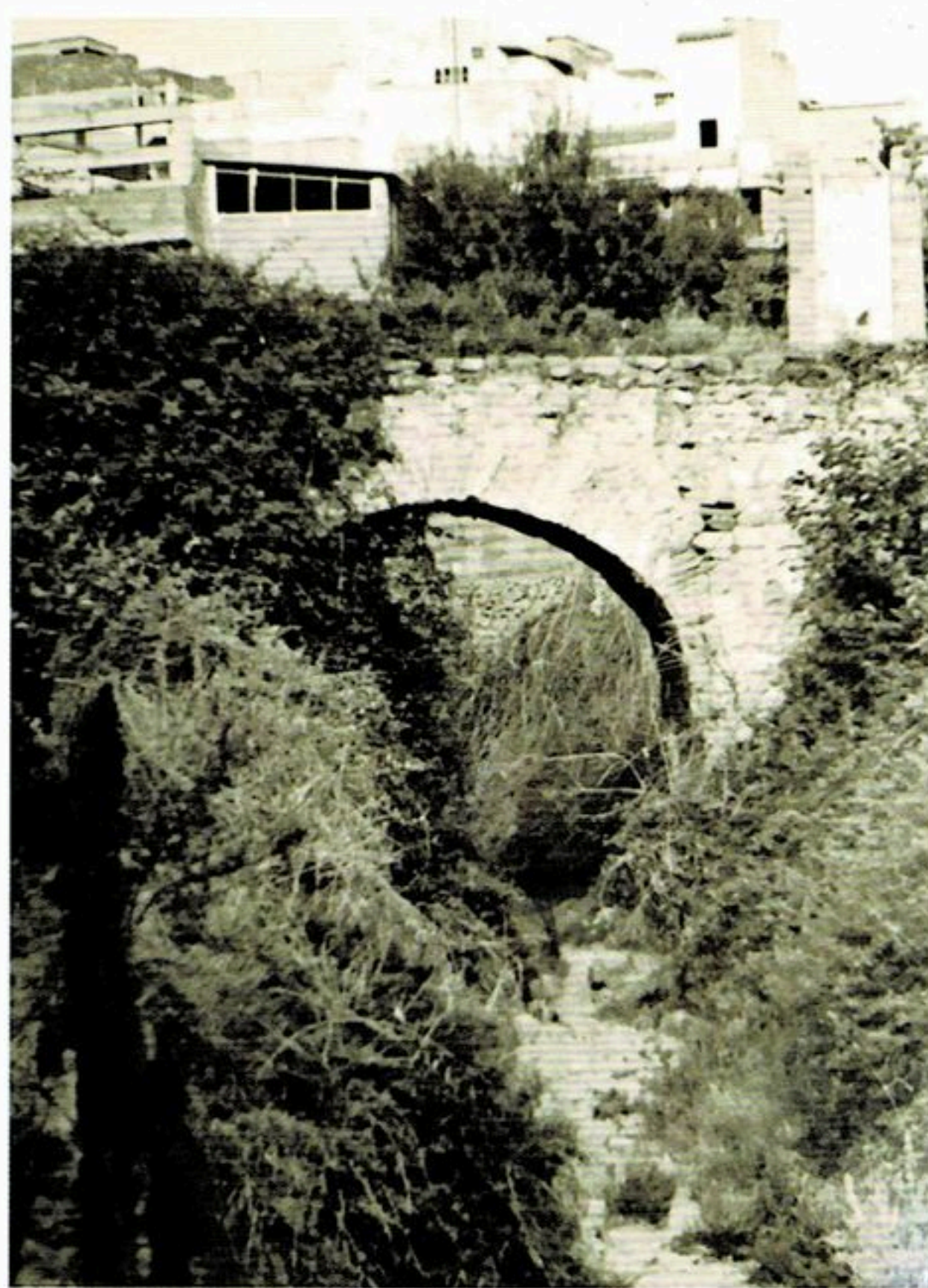
Font de l'Àngel. Pag. 78 Revista Guia 250 Aniversario Traslación.

L'altra canonada baixava cap a la Font dels Dolors (1885). També abastia 3 fonts que no existeixen actualment: la fonteta del Parral, la fonteta de la Cova Santa i la fonteta del Roser. Després arribava a la Cisterna de la plaça de la Torre (Plaça Silvestre Segarra), abastia la Font de l'Àngel (1897) construïda per l'arquitecte modernista Francisco Tomás i Traver davant de l'Església de l'Àngel i del Palau del Duc de Sogorb, i al final s'unia a la primera canonada a la Font de la Plaça dels Ferrers.

Seguia pel Carrer Sant Cristòfol fins a la plaça del Centre, on abastia tres fonts. En 1955 la font principal (de mitjans del segle XIX) va ser traslladada a la Plaça Sant Vicent i es va inaugurar la font ornamental actual en 1956.

6.- L'AQÜEDUCTE DE L'ALCÚDIA

L'Aqüeducte de l'Alcúdia, també anomenat el Pont Xiquet, és un arc medieval de mig punt de 5,7 m d'alçada i una longitud total de 29,5 m. El mur posseeix una amplària d'1,6 m, mentre que la séquia posseeix un caixer de 0,6 m per 0,8 m d'amplària.

Aqüeducte de l'Alcúdia. Cortesía de Paco Royo.

7.- ELS MOLINS

Els molins hidràulics s'alimenten del corrent d'aigua que empeny la turbina per girar l'eix que, alhora, posa en acció la maquinària de l'estructura. Poden ser utilitzats per a moldre cereals o per la generació d'electricitat. La Séquia de Sant Josep alimentava primer el Molí de Demetrio o Molí Major i després creuava el Barranc d'Aigualit per l'Aqüeducte de l'Alcúdia, per alimentar el Molí Xiquet i el Molí Tortet. Aquests 3 molins medievals fariners/arrossers van ser donats pel Rei Jaume I a Gilabert de Sanoguera en 1249.

8.- LA FÀBRICA DE LA LLUM

L'1 de maig de 1910 es va inaugurar la central elèctrica de la Vall d'Uixó i la població va obtenir llum elèctrica, mitjançant el contracte amb la companyia "Gras Societat Anònima" per a l'enllumenat públic, de l'advocat i enginyer Francisco de Paula Gras Climent de València. Naixia la Fàbrica de la Llum, dotada d'una màquina de vapor amb una potència màxima de 175 cavalls i alimentada per l'aigua de la Séquia de Dalt, un xicotet braçal que arribava des de l'eixida de l'Aqüeducte de Sant Josep. Aquesta conducció era necessària per a alimentar la caldera de la màquina

Molí Xiquet. Cortesia de Paco Royo

de vapor i per assegurar la seua correcta refrigeració. Aquesta instal·lació va durar fins a la dècada dels anys trenta del segle XX quan es va regularitzar el sector elèctric. Després va ser utilitzada per la fàbrica de refrescs Gras.

9.- ELS LLAVADORS

Antigament, la Séquia de Sant Josep era utilitzada en tota la seua extensió com a llavador. A partir dels anys vint del segle XX, l'Ajuntament va construir 2 llavadors públics coberts al traçat de la Séquia. Van ser destruïts durant la Guerra Civil i reconstruïts a principis dels anys quaranta. Finalment, a finals dels anys cinquanta es va iniciar la seua eliminació a causa de la instauració del servei d'aigua corrent a domicili.

Els llavadors descoberts eren llavadors a l'aire lliure on estaven habilitades les lloses inclinades per facilitar rentar la roba. Hi havia tres zones: el Puntarró (Carrer Eslida), al costat del Palau de Vivel i a la plaça del Centre.

Els llavadors coberts eren dos. El primer era el Llavador de l'Alcúdia o del Roser situat al costat de la Fàbrica de la Llum. Rebia l'aigua de la Séquia de Dalt, que també subministrava a la Fàbrica de la Llum. El segon era el Llavador del Carrer Buenavista (Carrer Sanchis Tarazona) que va ser dissenyat per Joaquín Rambla Castelló i construït per Vicente Diago Marrama. Es va alienar a finals dels anys cinquanta i al seu lloc es va establir el cinema d'estiu de Rodrigo, que després va passar a ser el Cine Moderno.

Llavador de l'Alcudia. Cortesia de Aurora Segarra Paulo.

10.- LA SÉQUIA SOTERRADA

Per a superar la lloma de la plaça de l'Àngel, es va construir un túnel per passar la séquia. Aquest túnel travessa des del carrer Cova Santa (baix del Almudín porticat) fins a la plaça Peral. En alguns trams està excavat directament a la roca i en altres es cobreix mitjançant falses voltes de pedra de rodono sobre murs de maçoneria. Els treballs d'escaneig de la séquia subterrània els va fer l'empresa Topovall el divendres dia 8 de juny de 2018 i es va comptar amb la col·laboració de l'empresa de treballs verticals Taludia.

11.- LA SÉQUIA DEL QUISTEL

Des de l'assut que estava a la sortida de la Font de Sant Josep, hi havia una canalització semisoterrada que conduïa l'aigua per la Séquia del Quistel fins a la Bassa del Quistel, centre de subministrament de les hortes ubicades al paratge conegut per les Vorellades. Actualment l'assut ha desaparegut i el sistema pren el cabal directament

de la font per una conducció subterrània, que travessa el Riu Belcaire i aboca a la Bassa del Quistel.

12.- LA SEQUIETA DEL ROIG

La infraestructura hidràulica del Barranc d'Aigualit començava amb la Font dels Tolls. L'aigua s'embassava en un petit assut, i discorria per La Sequieta del Roig, al marge dret del barranc. Per salvar el reguer que baixa des del vessant nord de la Mina de Sumet, es va construir un aqüeducte xicotet, l'Arquet de la Sequieta del Roig, que no supera els 2 m d'alçada i la longitud total és de 5 m. Després canviava al marge esquerre per un assut anomenat el Pantanet, del qual encara queda el mur de contenció entre l'herba. Finalment arribava a la Bassa de Ximberlí i a la Bassa del Tío Roig (avui desapareguda). Tot aquest sistema hidràulic va ser creat a la segona meitat del segle XVII, però té les seues arrels en el passat islàmic i va estar funcionant fins als anys seixanta del segle XX.

FERNANDO NEBOT LLUCH

